PEDAGOGIK MAHORATNI RIVOJLANTIRISHDA ZAMONAVIY TA’LIM TEXNOLOGIYALARINING O‘RNI

Usmonova Malika
Osiyo xalqaro universiteti talabasi
Ramazonova Salomat Saidovna
Osiyo xalqaro universiteti o‘qituvchisi
https://doi.org/10.5281/zenodo.24483719

Annotatsiya

Maqolada pedagogik mahoratning mohiyati va tarkibiy qismlari, zamonaviy ta’lim texnologiyalarining turlari hamda ularning o‘qituvchi kasbiy mahoratini rivojlantirishdagi o‘rni yoritilgan. Interfaol metodlar, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari, aralash ta’lim va raqamli kompetensiya o‘qituvchining bilim, ko‘nikma va ijodkorligini oshiruvchi omil sifatida tahlil qilinadi. Shuningdek, texnologiyalarni amaliyotda qo‘llashning shartlari va uchraydigan muammolar ko‘rsatib o‘tilgan.

Kalit so‘zlar

pedagogik mahorat, ta’lim texnologiyalari, interfaol metodlar, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari, raqamli kompetensiya, aralash ta’lim, kasbiy rivojlanish.

Kirish

Bugungi kunda ta’lim tizimi raqamli iqtisodiyot va axborot jamiyati talablariga mos ravishda tubdan yangilanmoqda. Bu jarayonning markazida o‘qituvchi turadi: ta’lim sifati uning bilimi, kasbiy mahorati va yangilikka ochiqligiga bevosita bog‘liq. Faqat tayyor bilimni yetkazib beradigan o‘qituvchi o‘rniga, o‘quvchini mustaqil izlanishga yo‘naltiradigan, maslahatchi va hamkor bo‘la oladigan pedagog zarur.

O‘zbekistonda ta’lim sohasini isloh qilish, ta’lim jarayoniga zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini joriy etish va pedagog kadrlar malakasini muntazam oshirish davlat siyosatining ustuvor yo‘nalishlaridan biri sifatida belgilangan. “Ta’lim to‘g‘risida”gi Qonunda ham ta’lim jarayonida zamonaviy pedagogik va axborot texnologiyalaridan foydalanish tamoyili o‘z aksini topgan.

Shu bois zamonaviy ta’lim texnologiyalari pedagogik mahoratni rivojlantirishda qanday o‘rin tutishini aniqlash dolzarb vazifadir. Maqolaning maqsadi – zamonaviy ta’lim texnologiyalarining mohiyatini yoritish va ularning o‘qituvchi kasbiy mahoratini shakllantirish hamda takomillashtirishdagi imkoniyatlarini ko‘rsatib berishdir.

Asosiy qism

Pedagogik mahoratning mohiyati va tarkibiy qismlari

Pedagogik mahorat – o‘qituvchining chuqur kasbiy bilimi, pedagogik-psixologik tayyorgarligi, shaxsiy sifatlari va ijodiy yondashuvi uyg‘unlashgan yuqori darajadagi faoliyat san’atidir. U tug‘ma qobiliyat emas, balki muntazam o‘qish, izlanish va tajriba orttirish natijasida shakllanadi.

Pedagogik mahoratning asosiy tarkibiy qismlari quyidagilardan iborat:

1. **Kasbiy bilim** – o‘qitiladigan fan bo‘yicha chuqur, doimiy yangilanib turuvchi bilim.
2. **Pedagogik texnika** – nutq, ovoz, mimika, imo-ishora va o‘zini boshqarish ko‘nikmalari.
3. **Pedagogik muloqot va takt** – o‘quvchi shaxsiga hurmat bilan, hamkorlikka asoslangan munosabat.
4. **Metodik tayyorgarlik** – darsni loyihalash, usul va vositalarni to‘g‘ri tanlash qobiliyati.
5. **Ijodkorlik va refleksiya** – o‘z faoliyatini tahlil qilish va doimiy takomillashtirib borish.

Zamonaviy ta’lim texnologiyalarining mohiyati va turlari

Ta’lim texnologiyasi – ta’lim maqsadiga kafolatli erishish uchun o‘qituvchi va o‘quvchi faoliyatini oldindan loyihalab, bosqichma-bosqich tashkil etish tizimidir. Zamonaviy texnologiyalar o‘quvchini bilimning passiv qabul qiluvchisidan faol ishtirokchisiga, o‘qituvchini esa jarayonning tashkilotchisi va yo‘naltiruvchisiga aylantirishga xizmat qiladi. Amaliyotda eng ko‘p qo‘llaniladigan yo‘nalishlar quyidagilardir:

1. **Interfaol metodlar** – o‘quvchilarning o‘zaro va o‘qituvchi bilan faol hamkorligiga asoslangan usullar (“Aqliy hujum”, “Klaster”, “Insert”, “Keys-stadi”).
2. **Muammoli ta’lim** – o‘quvchi muammoli vaziyatni o‘zi tahlil qilib, yechim topadi.
3. **Hamkorlikda o‘qitish** – kichik guruhlarda birgalikda ishlash, o‘zaro yordam (“Zigzag” usuli, guruhli loyihalar).
4. **Axborot-kommunikatsiya texnologiyalari** – kompyuter, internet va raqamli resurslardan foydalanish (taqdimotlar, video, interaktiv doska, onlayn testlar).
5. **Aralash (blended) ta’lim** – an’anaviy darsni onlayn ta’lim bilan uyg‘unlashtirish.
6. **Gamifikatsiya** – o‘yin elementlari orqali o‘quvchilar motivatsiyasini oshirish (onlayn viktorinalar, ball va reyting tizimi).

Texnologiyalarning pedagogik mahoratni rivojlantirishdagi roli

Zamonaviy ta’lim texnologiyalari o‘qituvchi mahoratiga kamida to‘rt yo‘nalishda ta’sir ko‘rsatadi:

1. **Metodik doirani kengaytiradi** – interfaol usullarni o‘zlashtirgan o‘qituvchi bir mavzuni turli shaklda tushuntira oladi, o‘quvchilarning individual xususiyatlariga moslasha oladi. Har bir yangi usul amaliyotda sinab ko‘rilgach, o‘qituvchining shaxsiy metodik “qurollar to‘plami”ga aylanadi.
2. **Darsning ta’sirchanligini oshiradi** – multimedia, animatsiya, video va interaktiv topshiriqlar murakkab tushunchalarni ko‘rgazmali qiladi, o‘quvchi diqqatini ushlab turadi. Bu o‘qituvchidan darsni puxta loyihalash, vaqtni to‘g‘ri taqsimlash va materialni saralash mahoratini talab qiladi.
3. **Kasbiy rivojlanish imkoniyatlarini ochadi** – onlayn kurslar, vebinarlar, kasbiy hamjamiyatlar va elektron kutubxonalar o‘qituvchiga vaqt va masofa chegarasisiz o‘qish, ilg‘or tajriba bilan tanishish va malakasini muntazam oshirish imkonini beradi.
4. **Refleksiya va baholash madaniyatini shakllantiradi** – raqamli platformalar o‘zlashtirish natijalarini tezkor ko‘rsatadi. O‘qituvchi bu ma’lumotlarga tayanib, o‘z darsidagi kuchli va zaif tomonlarni aniqlaydi hamda keyingi faoliyatini rejalashtiradi.

Bunda texnologiya maqsad emas, vosita ekanini yodda tutish muhim. Xalqaro adabiyotda keng qo‘llaniladigan TPACK modeliga (P. Mishra va M. Koehler) ko‘ra, samarali dars o‘qituvchining uch xil bilimi – fan mazmuni, pedagogik usullar va texnologiya bo‘yicha bilimlarining uyg‘unligi natijasida yuzaga keladi. Ya’ni eng zamonaviy dastur ham o‘qituvchining pedagogik mahoratisiz ta’lim sifatini o‘z-o‘zidan oshirmaydi.

Texnologiyalarni qo‘llash shartlari va muammolari

Texnologiyalar kutilgan natijani berishi uchun bir qator shartlar bajarilishi kerak:

1. **Raqamli kompetensiya** – o‘qituvchi asosiy dasturlar va onlayn platformalar bilan ishlash ko‘nikmasiga ega bo‘lishi lozim.
2. **Maqsadga muvofiqlik** – texnologiya dars maqsadiga mos tanlanishi, ko‘rgazma uchun emas, o‘quv natijasi uchun qo‘llanishi kerak.
3. **Moddiy-texnik baza** – ta’lim muassasasida zarur jihozlar va barqaror internet mavjud bo‘lishi shart.
4. **Malaka oshirish tizimi** – o‘qituvchilar uchun muntazam malaka oshirish, tajriba almashish va metodik yordam yo‘lga qo‘yilishi zarur.

Amaliyotda quyidagi muammolar ham uchraydi: ba’zi o‘qituvchilarning yangilikka ehtiyotkorligi yoki tayyorgarlik yetishmasligi, texnik jihozlarning cheklanganligi, darsning haddan tashqari slayd va ko‘rgazmalarga to‘lib ketishi, o‘quvchining mustaqil fikrlashi o‘rniga tayyor javob izlashga o‘rganib qolishi. Bu muammolarni bartaraf etish uchun texnologiyani bosqichma-bosqich, avval bitta usuldan boshlab joriy etish, har bir darsdan so‘ng natijani tahlil qilish va hamkasblar bilan fikr almashish samarali yo‘l hisoblanadi.

Xulosa

Shunday ekan, zamonaviy ta’lim texnologiyalari pedagogik mahoratni rivojlantirishning muhim omilidir: ular o‘qituvchining metodik imkoniyatlarini kengaytiradi, dars samaradorligini oshiradi, kasbiy o‘sish uchun yangi yo‘llar ochadi va o‘z faoliyatini tahlil qilishga o‘rgatadi. Biroq ularning ta’siri o‘qituvchining tayyorgarligi, ijodkorligi va pedagogik madaniyatiga bog‘liq: texnologiya mahoratni almashtirmaydi, balki uni to‘ldiradi.

Shu sababli o‘qituvchilarning raqamli kompetensiyasini muntazam rivojlantirish, interfaol metodlarni amaliyotda sinab ko‘rish, ilg‘or tajriba bilan almashish va har bir darsni tahlil qilib borish pedagogik mahoratni yuksaltirishning ishonchli yo‘li hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O‘zbekiston Respublikasining “Ta’lim to‘g‘risida”gi Qonuni. – Toshkent, 2020-yil 23-sentabr.
2. Mirziyoyev Sh.M. Yangi O‘zbekiston strategiyasi. – Toshkent: O‘zbekiston, 2021.
3. Xoliqov A. Pedagogik mahorat. – Toshkent: Iqtisod-Moliya, 2010.
4. Tolipov O‘., Usmonboyeva M. Pedagogik texnologiyalarning tatbiqiy asoslari. – Toshkent: Fan, 2006.

5. Azizxo‘jayeva N.N. Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat. – Toshkent: TDPU, 2006.
6. Yo‘ldoshev J.G‘., Usmonov S.A. Pedagogik texnologiya asoslari. – Toshkent: O‘qituvchi, 2004.
7. Mishra P., Koehler M.J. Technological Pedagogical Content Knowledge: A Framework for Teacher Knowledge // Teachers College Record, 2006, Vol. 108, No. 6, pp. 1017–1054.